

O carte în dezbatere

Momeala intelectualismului

Adrian Țion

Cât un roman mai mic sau o nuvelă mai mare arată cartea lui Alexandru Jurcan *Cei rămași pe pământ*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2010. Ca format, amintește chiar de vechea și mereu tentanta colecție „Meridiane”, devenită apoi „Globus”, a Editurii Univers de altădată. N-aș face trimiterea, dacă, citind, n-aș fi constatat că nici conținutul nu e departe de calitatea multor apariții din amintita colecție. Așadar, un demaraj bun pentru o carte citită spornic și cu folos, nedezmințind aparențele între care am așezat-o poate cam grăbit.

Într-o primă fază a narațiunii, prozatorul ne servește hălci credibile de realitate brută, decupând secvențe din viața de cuplu a lui Septi cu Lavinia. Cum relația lor se îndreaptă cu pași repezi spre un impas, autorul o introduce pe Nati, vecina lui Septi, în intimitatea căreia va intra doar prin intermediul cărților. Cum? Nati are în pivniță o grămadă de „cărți în agonie” pe care cei doi își propun să le întrețină și să le trezească la viață ca pe niște flori. Problematice se instalează subtil pe două planuri. Unul concret, al deteriorării relației dintre soți și altul simbolic, al evaziunii în livrescul la îndemână pentru consolidarea unui echilibru. De fapt, planul al doilea trădează slăbiciunea autorului pentru formația lui filologică. Cele două planuri înaintază în paralel aproape contrapunctiv. Lavinia îl înșală pe Septi cu Nico, soțul doar amintit ca personaj, al lui Nati. Pe strada unde locuiesc se deschide un șantier. Muncitori în „pantaloni de flacăra potolită” sapă șanțuri, glumesc, mănuiesc utilaje. Ei ajung în curtea și apoi în casa lor, fiind serviți cu cafele sau chiar cu o ciorbă. Lavinia, rea de muscă, se culcă și cu unul din muncitori, Cornel, desigur, cel mai chipeș. Praful, molozul, șantierul au invadat casa și intimitatea lor la propriu. Disconfortul conjugal este o copie fidelă a disconfortului din băătăură care a năvălit brutal în viața cuplului. În plan sufletesc, Septi se simte pe „un șantier de vorbe, de supărări și împăcări”, doar întâlnirea cu Nati și discuțiile despre cărțile citite îl mai întremează pe agonicul Septi. Acest grăunte de bovarism intelectual va fi augmentat în partea a doua a cărții ca reflex la alte decepții trăite în vest, în Franța.

Drumul spre Paris și traseele prin interiorul Franței, mai ceva decât *Le Tour de France*, de la o

cunoștință la alta, în căutarea unui adăpost și a unui rost, este un jurnal trucat. Naratorul nu mai e neapărat soțul Laviniei, deși vocea suspiciunilor eroului o auzim intermitent ca un ecou al autoflagelării. Uneori, Septi o vede pe Lavinia în brațele lui Nico, alături iubindu-se cu muncitorul Cornel, „pantaloni de flacăra potolită” devenind o obsesie. Aici simțim pulsul trăirilor autorului, mare admirator al Franței și al culturii franceze, ca un Romai Gary altădată sau ca mulți alții din prezent, pentru care orice itinerar pe pământul adorat e un vis de magnitudinea celui american. Neîmplinirea lui doare, spulberă o seamă de iluzii. La fel se întâmplă cu filo-francezul Septi ajutat de prietenii, dar și dezgustat de ei până la urmă. Claire, Annie, Martine, Antoine, René, Jean-Pierre sunt tot atâtea etape, praguri de trecut, încercări eșuate de a stabili raporturi solide, stabile într-o lume pusă mereu pe fugă. Ca o motivație a acestei nebune, continue alergături apare amenințarea simbolică a asteroidului care va distruge Parisul sau poate întregul continent. În paranteză fie spus, motivul amenințării asteroidului determină la Marius Tupa structura simfonică a narațiunii. La Alexandru Jurcan avem doar insinuante acorduri pe o singură coardă, ceea ce nu poate decât sugera amplitudinea unei catastrofe. După cum ar fi spus Noica, această goană a eroului de deschidere către lumea din exterior se sfârșește cu o închidere în sine. Cel puțin două sunt motivele acestei claustrării, determinate de inapetența pentru dezmaț și presentimentul morții. Lilianna și Antoine îl introduc pe Septi în gașca unor libertini care pun de o orgie. Eroul, demodat, iese scârbit, dar țărmlul oceanului, o ajută pe bătrâna mamă a lui Jean-Pierre să urce în far, într-un elan caritabil subliniat cu sensibilitate. Bătrâna se aruncă în gol, pierind în valurile oceanului.

Sar mai putea adăuga o observație care deschide o acoladă în trecut, spre colecția „Meridiane”, amintită nu întâmplător la începutul acestor rânduri, unde a apărut în 1972 traducerea Andei Teodorescu a romanului lui Saul Bellow *Trăiește-ți clipa*. Din New York-ul anilor cincizeci, din acel „Babel al sufletelor însingurate” răzbate crezul unei societăți cuprinse de hedonismul consumist și de „febra banului”: „Trecutul nu e bun de nimic. Viitorul e plin de neliniște. Doar prezentul e real – aici-și-acum. Trăiește-ți clipa!” În gura lui Antoine, autorul romanului *Cei rămași pe pământ*

pune un fel de răspuns, *mutatis mutandis*, peste mode și timp, transcris ca remarcă ironică la cei înghesuți în fața calculatorului: „Ai mai văzut încă o tâmpenie modernă. Ei nu mai trăiesc clipa, ci fotografia ei.” Această fotografie a clipei e o altă formă de înstrăinare specifică societății de azi.

Ce-i mai rămâne de făcut rătăcitorului Septi, cel rămas dezorientat pe pământ francez? Refugiul în cărți, în ficțiune, coabitarea cu eroii literari îndrăgiți, încercarea de a-i salva, dialogarea cu modelele stabile. (*Cărțile sunt prieteni reci, dar siguri.*) E realizată în acest punct conexiunea cu începuturile febrei bovarice, cu discuțiile din pivniță întreținute cu Nati. El gonește prin localități-cărți întrebându-se olimpien dacă te poți îmbolnăvi de ficțiune. Prins în acest tip de fantazare, granițele dintre real și imaginarul extras din ficțiune se estompează treptat. Eroul supralicitează fermecat: „Poate deveni ficțiunea mai reală decât Realul?” Întrebarea adiacentă ar fi: până când? Desigur, Septi nu se consideră o victimă a ficțiunii, ci un beneficiar al intelectualismului și de aceea se lasă momit de el (eroul sau chiar autorul lui?) după modelul șocant oferit de Truffaut în *Fahrenheit 451*. De la oameni-cărți, Jurcan trece la orașe-cărți. El își plimbă eroul cu dezinvoltură pe străzile acestor orașe-cărți, făcându-l să se simtă acasă. În „deșertul de cărți” se întâlnește cu Ivan Denisovici, cu Hary Potter, cu Giuseppe Corte, cu Don Quijote. În cimitirul Pere Lachaise, descris parcă de un turist grăbit, dialoghează cu Proust despre astmă și glorie. Concluzia acestui slalom afectiv printre cărți, personaje și autori, itinerar bazat pe afinitățile elective ale autorului, este că „cei rămași pe pământ... sunt doar niște personaje”. Viziunea deferentă față de intelectualismul asumat ca mijloc de investigare a fețelor realului devine explicită.

Coloratura frazei, jovialitatea scriiturii, acuitatea observațiilor ni-l recomandă pe Alexandru Jurcan, din start, drept un prozator înzestrat cu simțul observației caustice și al analizei subliminale, dar mai ales ni-l arată exersat în direcția provocărilor de orice fel, prin șocul spontaneității și al ludicului, îndulcit adesea de o reflexivitate mereu scormonitoare și agresivă. Nimic nu e liniștit, calm, bătut în cuie. Nici în stil, nici în fluxul narațiunii. Planul real fuzionează cu cel fantastic, de un fantastic moderat totuși, corespondențele fiind salturi marcate de morbul căutării unor modele în realitatea imediată, dacă se poate, sau în „realitatea” cărților idolatrizate de autor, asuns sub masca unui narator subiectiv, dacă jocul prim nu dă rezultatele scontate.

„Realitatea” cărților este pragul de sus de care se lovește Septi, eroul-narator, după ce a trecut pragul de jos al experiențelor sale conjugale, cotidiene, existențiale.

Momit de vraja intelectualismului, Alexandru Jurcan scrie o carte a faptului divers îndesat în labirintul unor soluții textuale extrase din experiența lectorului impresionist, zburdalnic, transformat brusc în autor de cărți. Impresia generală este că el scrie o carte (aceasta) cu gândul la alte cărți. De aceea, sintagma aplicată personajului purtător al credo-ului său redefinit astfel, care motivează subtil și formula romanului, este „Cel Căzut din Cărți”. Această caracterizare din final este cum nu se poate mai nimerită. În ciuda aspectului cărturăresc, produsul, în mod paradoxal, e lipsit de gustul nisipos al livrescului. Conjugarea metodelor narative puse în circulație cu dezinvoltură și dibăcie menține discursul în zona unor căutări plurivalente, mustind de expresivitate și reflexivitate ironică.

Un roman al singurătății și al deșurării

Dinu Bălan

Prin numeroasele sale apariții editoriale, Alexandru Jurcan a devenit o prezență constantă în peisajul literar clujean. Romanul său *Cei rămași pe pământ* (Editura Casa Cărții de Știință,

Cluj-Napoca, 2010) este construit în trei părți: un roman nu foarte substanțial al geloziei, un *travelogue* (jurnal de călătorie) al personajului narator în Franța, călătorie considerată ca paleativ pentru vidul în care se zbate personajul și, în fine, o navigare aparte la John Fowles, dublată de o sensibilitate buzzatiană, printre cărțile simbol ale naratorului primate ca stații spre o căutare a unei identități schizoide, de tip postmodern. Alexandru Jurcan a încheat câteva drame reușite: a geloziei ca sentiment stihial, a nelocului în lume pe scheletul unui roman (post)apocaliptic - venirea unui asteroid, cu conotații simbolice. În fond, amenințarea asteroidului este o metaforă epică pentru sfârșitul lumii existent în ființa noastră.

Proza de față se vrea una a cotidianului sordid, ceea ce, aparent, își asumă unele riscuri de a cădea în gratuit și trivial. Însă poezia, pe care o are autorul în fiecare fibră, stinge asperitățile și aluviunile lui grosiere într-un fel incredibil. Simțul naturii cu corolarul ei floral e pregnant. Cotidianul își cheamă faldurile de poezie, care încântă cel mai mult în ficțiunea de față. Epicul e sprinten, alert și cartea se citește cu o reală plăcere.

Plurisemantism, autor

Victor Cubleșan

Alexandru Jurcan este genul de autor incomod de comentat deoarece, histrionic și proteic, reușește de fiecare dată nu să se reinventeze, cât să își disimuleze și machieze scriitura sub formule și unghiuri noi de abordare. Acoperind registre și tehnici dintre cele mai variate, preferând comicul și ironicul, dar simțindu-se la fel de în largul său atunci când intră pe teritoriul dramei sau al absurdului, trecând de la vers la proză scurtă și roman fără note false, Alexandru Jurcan este autorul care pare hotărât să refuze încarcerarea sa în vreo formulă de receptare.

Al 13-lea volum pe care îl semnează, *Cei rămași pe pământ* (Casa Cărții de Știință, Cluj, 2010) ilustrează în plan secund constatarea de mai sus: autorul este o creatură ciudată și alunecoasă, greu de prins în șabloane. Cea mai proaspătă imagine pe care o aveam era cea a unui prozator ironic cu tonuri tragice, fin și comprimat pe spații scurte, de câteva pagini. Prezentul roman, desigur, se rupe de tot ceea ce scriitorul semnase anterior, aducând o lumină nouă tipului de lectură cerut. Cititorul de până acum al lui Alexandru Jurcan, cel obișnuit cu *Cocoșul și cocoașa* sau *Plouă peste crimele orașului* este pus în fața unei construcții epice diferite. Una care, la o primă vedere, e dezechilibrată ca registre narative și susceptibilă de a fi considerată eterogenă și schizoidă. Romanul se deschide într-un regim realist aproape clasic, cu un ritm lent, privire naratorială largă, instaurare migăloasă a personajelor, a timpului și locului. Detaliile nu sunt evitate, discursul instaurator de ficționalitate pedalează pe aceleași tehnici binecunoscute de instaurare a credibilității și verosimilității. Începe povestea banală a lui Septi, tânărul dintr-un orașel transilvan, cu a sa banală căsătorie nefericită și bovarismele de rigoare.

re. Cred că autorul a descris foarte bine sentimentul de panică apocaliptică provocată de venirea asteroidului - un sentiment ființial al postmodernilor. Descrie fin și precis convulsiunile lui care se prelungesc chiar și în apele Senei sau ale Oceanului în minunate descrieri. Proza vorbește despre deșurării, iar personajul narator își caută capitolele și personajele ca la John Fowles, în jocul plin de culoare provocat de realitate și imaginație. Paginile călătoriei prin capitolele ficționale desțelenesc terenul arid al lipsei de identitate a personajelor (numele lor sunt banale într-un mod sugestiv: Septi, Nati, Nico, Lavinia). Din această călătorie livrescă răzbate vibrant elogiul ficțiunii și al cărții cu teritoriile ei vaste: „Te poți îmbolnăvi de ficțiune? Iubeam atât de mult cărțile, încât au invadat pământul, înlocuind ce era de înlocuit? S-a instalat... livrescul pe pământ ca să ne salveze de la apropiata Apocalipsă? Avuse loc vreă explozie nucleară și, în hăul creat, Dumnezeu a așezat ceea ce anumiți oameni aveau în inimile lor? Poate deveni ficțiunea mai reală decât Realul?” (p. 154)

În fond, în carte e vorba de confruntarea dintre lumea pură a ficțiunii și dintre cea a materialismului sordid. Personajul narator este simbolul unui spirit aflat într-o teribilă deșurării, pândit mereu de vidul materialist. Parisul pare să

fie paleativul acestui deșurării al secolului nostru. Parisul are unda lui de elogi și iubire. Franța este pentru personajul narator a doua patrie și a doua lui iubire, deși meleagurile natale pline de bălegar îl cheamă pline de ispite și de dureri vechi, nealinate. Nici Franța nu-l vindecă de răul metafizic provocat de venirea asteroidului sau de vidul sufletesc. Recursul la ficțiune pare o soluție plină de miez și de vervă epică.

Scenele curg pline de nerv epic ca un puzzle pentru a realcătuși tabloul unei lumi într-o deșurării metafizică. „Cei rămași pe pământ” sunt până la urmă cei care suferă și sunt vii, într-o lume plină de fanteze fabricate de o societate postmodernă prea alambicată și lipsită de substanță. Chiar personajele sunt friabile și inconsistente ca substanță epică, copiind fața nevăzută a unei lumi fragmentare. Alexandru Jurcan merită felicitat pentru stăpânirea savantă a frazării, pentru concizia și substanța poetică a prozei sale. Pe alocuri, proza tinde spre concizie și aforism.

Cartea, scrisă în registrul grav alimentat de o dramă a deșurării sufletesci, nu deține obișnuita doză de umor care pigmentează până acum dramele personajelor. Romanul muștește de melancolia secolului nostru lipsită de repere trainice. Pe lângă inconsistența și vidul provocate de lipsa de identitate a personajelor și a lumii în care trăiesc, tristețea provocată de singurătatea lor e sentimentul care persistă mult timp după lectură.

poate fi acum decupat și reasat de către cititor, precum în jocul cu un puzzle gigantic, în construcții valabile pentru propria voință și receptare.

Închizând coperta romanului, după prima lectură, am simțit că într-un fel sunt dezamăgit, că prozatorul pe care îl savuram în textele anterioare pentru abilitatea de a mă duce de nas și a mă include în jocul său, mi-a lăsat acum prea multă libertate, mi-a ascuns cheia de lectură care m-ar face să văd în *Cei rămași pe pământ* textul la care mă așteptam din partea lui Alexandru Jurcan. Dar, ulterior, am realizat ambiția acestei construcții, jocul de a ascunde în text cheia pe care o aștepti și o dorești. Text dialogal prin excelență, contemporan și postmodern, romanul nu propune alte valori ale autorului. Același stilist de finețe, capabil să producă partituri diferite păstrându-și nealterată identitatea, același tur de forță în conturarea tensiunii în scene scurte. Aceeași voluptate de a se juca cu personajele, de a le manipula psihologic, aceeași apetență pentru analiza micro-evenimentului, pentru poezia gesturilor mici.

Cei rămași pe pământ nu este cel mai bun volum al lui Alexandru Jurcan și - lucru imposibil pentru autor - nici cel mai emblematic al său. Dar este genul de roman pe care îl îndrăgești chiar dacă nu îți place, și care te va pune mult timp pe gânduri chiar dacă vei mormăi constant „nu am înțeles nimic”. Aproape un poem al unui sfârșit trist al lumii, o narațiune despre solitudine și eșec, o narațiune pasionantă despre dragoste și trădarea ei, o istorisire simbolică despre ce ar putea rămâne din noi după consumarea gesturilor mari de care suntem capabili. Pe scurt, un roman bun, provocator, care incită la lectură și dialog.